

УДК 378.147

О. В. Стеченко,

Л. І. Остаюк

Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця м. Київ

ОПТИМІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРАХ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОВУЗІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Ключові слова: система управління якістю, вища медична (фармацевтична) освіта, якість освітніх послуг, міжнародні стандарти якості ISO 9001:2008.

Резюме. У статті описано основні аспекти впровадження і функціонування в Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця системи управління якістю освіти (СУЯ) за міжнародним стандартом ISO 9001:2008, проаналізовано її вплив на систематизацію та удосконалення документів кафедри, які регламентують, підтверджують виконання процесів та направленні на їх удосконалення. Описана система оцінювання якості педагогічної, навчально-методичної діяльності науково-педагогічного працівника як складова рейтингу. Приведений досвід Університету з упровадження нових елективних курсів "Основи наукових досліджень", "Розвиток клінічного мислення на основі ситуаційних завдань". Визначенні подальші завдання з удосконалення СУЯ в Університеті оптимізації освітнього процесу.

Вступ

Забезпечення належної якості вищої освіти є важливою складовою засад Болонського процесу, до якого Україна приєдналась у 2005 році. У Бухарестському (2012) та Єреванському (2015) Комюніке міністри, відповідальні за вищу освіту у країнах Європейського простору вищої освіти [1, 2] зобов'язуються підтримувати відповідальність держав за забезпечення якості, а також активно дотримуватись "Європейських стандартів та рекомендацій із забезпечення якості".

Закон України "Про вищу освіту" (2014), розділ V, стаття 16 [3] передбачає багаторівневу систему забезпечення якості вищої освіти в державі: систему внутрішнього забезпечення якості вищими навчальними закладами, систему зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти, систему забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Упровадження дієвої системи зовнішнього та внутрішньовузівського забезпечення якості вищої освіти має ключове значення для вирішення актуальних для України багатоаспектних проблем якості вищої освіти і, як наслідок їх вирішення, підвищення конкурентоспроможності випускників [4]. У підвищенні якості вищої освіти зацікавлені освітні заклади, здобувачі освіти та роботодавці, які віддають значну перевагу результатам (а не процесу) навчання при визначенні якості підготовки випускників під час їх працевлаштування [5].

Мета дослідження

Розкрити досвід Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (далі - Університет) з упровадження системи управління якістю за міжнародним стандартом ISO 9001:2008 та шляхи оптимізації навчання студентів при застосуванні процесного підходу до його організації; визначити подальші перспективні напрямки підвищення якості освітньої діяльності Університету.

Матеріал і методи

Теоретичне обґрунтування з застосуванням аналізу синтезу, узагальнення, порівняння та формування висновків.

Обговорення результатів дослідження

У 2011 р. НМУ імені О.О. Богомольця став учасником Великої Хартії університетів та підтвердив свою належність до академічної спільноти європейських університетів, що здійснюють свою діяльність за її принципами [6]. Університет є координатором роботи ВМНЗ України з реалізації засад Болонського процесу, основне завдання якого - постійне підвищення якості вищої освіти за європейськими стандартами.

В Університеті розроблена та функціонує система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти відповідно до принципів і процедур Закону України "Про вищу освіту" (2014). Її метою є всебічне сприяння інноваційному розвитку Університету з урахуванням досвіду вітчизняної вищої школи, в т.ч. - медичної, а також кращих світових зразків [7]. Важливою складовою внутрішньовузівської системи забезпечення якості є

упровадження в Університеті системи управління якістю (СУЯ) за вимогами міжнародного стандарту ISO 9001:2008, що підтверджено отриманням відповідного сертифікату у червні 2015 р.

Розумінню, позитивному сприйняттю, ефективній реалізації в Університеті СУЯ сприяла поетапність і послідовність її реалізації та розгалужена система спеціалізованого навчання співробітників Університету, серед яких 35 топ-менеджерів (ректор, проректор, декани, керівники структурних підрозділів), 192 керівники середньої ланки та 25 внутрішніх аудиторів.

Розробка та введення в дію документованої системи управління якістю відповідно до Стратегії розвитку Університету та вимог міжнародного стандарту дозволили запровадити та поглибити процесний підхід з орієнтацією його на структурні підрозділи та на кожного працівника. Відповідно до процесного підходу діяльність кафедр, як базового структурного підрозділу, визначають три групи документів:

- 16 видів документів, що регламентують викладання навчальних дисциплін;
- 14 видів документів, що підтверджують виконання запланованих СУЯ процесів на кафедрі;
- 8 видів документів, що передбачають і підтверджують перегляд процесів завідувачем та членами колективу кафедри з метою удосконалення її діяльності.

Забезпечення успішності функціонування процесного підходу на кафедрі можливе за умови якісного планування її діяльності до початку нового навчального року за усіма напрямками, передбаченими "Положенням про кафедру" та неформального планування роботи кожного науково-педагогічного працівника (далі - НПП) в "Індивідуальному плані роботи викладача та її обліку" відповідно до функціональних обов'язків за посадою і регулярного звітування про її виконання після завершення семестру, року.

Підтримка та поліпшення реалізації процесів на кафедрах Університету в умовах чинної СУЯ здійснюється через ряд заходів, передбачених документованою системою управління якістю, що включає перегляд та доповнення робочих навчальних програм з дисциплін, методичного забезпечення їх викладання, удосконалення системи оцінювання результатів навчання студентів з орієнтацією на стандартизовані методи, підвищення кваліфікації викладачів кафедри, регулярне та неформальне здійснення організаційних заходів, що підтримують якість навчального процесу: контрольні відвідування навчальних занять завідувачем кафедри, взаємовідвідування лекцій і практичних занять із наступним їх аналізом, регу-

лярне проведення науково- та навчально-методичних нарад на кафедрах, на яких, крім обговорення та затвердження методичних матеріалів, заслуховується інформація НПП стосовно оновлення змісту, методів і підходів навчання з використанням кращих зразків.

Планування, здійснення та аналіз результатів внутрішнього аудиту кафедр, деканатів та інших структурних підрозділів є необхідною умовою якісного функціонування СУЯ за вимогами міжнародного стандарту ISO 9001: 2008.

Подальше удосконалення СУЯ в напрямі оптимізації освітнього процесу в Університеті здійснюється з урахуванням рекомендацій "Довідника користувача ЄКТС" [8], сучасних національних та світових тенденцій розвитку вищої освіти, що передбачають відхід від простого "реproduкування" знань та заміну терміна "викладання" як складової процесу навчання на більш ємкий та значимий термін - "процес викладання та засвоєння" ("teachingandlearningprocess") [9]. Новий концептуальний конструкт включає в себе взаємну відповідальність суб'єктів навчального процесу - викладача та студента за результати навчання, спонукає НПП до підвищення професійної компетентності, застосування сучасних методів та прийомів, використання об'єктивних методів оцінювання результатів навчання, пошуку шляхів партнерської роботи зі студентами, орієнтованої на результат.

Реалізації складових нової парадигми організації навчання (орієнтація на результати, студентоцентроване навчання) в Університеті сприяє розробка та запровадження ефективної системи оцінювання якості навчальної та методичної роботи викладача, а не лише врахування показників його наукової діяльності, як це передбачено умовами рейтингів різних рівнів [10]. При цьому, рівень викладача як кваліфікованого педагога характеризують такі показники, які орієнтовані на реальну відповідальність викладача за якість навчання:

- кореляція між показниками поточної успішності і результатами підсумкового модульного контролю з дисципліни або екзамену;

- якість проведення навчальних занять, яка визначається за моніторинговим опитуванням студентів, випускників, колег;

- урахування результатів початкового (вступного) контролю та показників успішності студентів із дисциплін, що є наступними за навчальним планом;

- порівняння оцінок того ж контингенту студентів на споріднених дисциплінах або дисциплінах подібного рівня складності у той самий період

часу;

- експертні оцінки навчально-методичних робіт та інших навчально-методичних матеріалів викладача.

Важливою контекстуальною (базовою) умовою якісної підготовки майбутніх лікарів є навчання через дослідження з метою формування фахівців дослідницько-інноваційного типу через розробку та упровадження у навчально-виховний процес результатів планових наукових досліджень фахівців Університету та раннє ознайомлення студентів з методологією наукової роботи [11]. Університет має досвід упровадження з 2013 року в рамках Міжнародного проекту Tempus Mumeena елективного курсу для студентів "Основи наукових досліджень", метою програми якого є формування особистості з творчим мисленням, вміння планувати та проводити наукове дослідження у науковому студентському гуртку, ознайомлення з етикою вченого, оформлення реферату, статті, курсової роботи, індивідуального науково-дослідного завдання як форми самостійної позааудиторної роботи студентів (далі - СРС). Набуття і використання студентами навичок науково-дослідницької роботи є фундаментом для формування в майбутньому безперервного професійного розвитку лікаря.

Беручи до уваги значну кількість навчальних годин з СРС у навчальних планах додипломної підготовки лікаря (понад третину від загальної кількості годин), зважаючи на важливість її виконання у набутті студентом навичок творчого учіння, на кожній кафедрі розроблені відповідні програми з дисципліни форми та методи СРС, а також навчально-методичні посібники з відповідними завданнями для підготовки конкретної теми. Ефективність виконання СРС перевіряється на практичних та лабораторних заняттях, враховується під час оцінювання результатів навчання.

Університет має досвід використання на кафедрах сучасних інтерактивних технологій, в т. ч. тематичних клінічних кейсів за програмою "Розвиток клінічного мислення на основі ситуаційних завдань" (Cased-Based Clinical Reasoning).

Фахівці природничо-наукових та клінічних кафедр розробили методичні рекомендації для викладачів-консультантів та для студентів під час практичних занять з розвитку клінічного мислення у форматі "Кожен студент - викладач", створили ситуаційні клінічні завдання з таких дисциплін як фізіологія, патанатомія, загальна хірургія, онкологія та інші. При підборі клінічних ситуацій надавалась перевага хворим літнього віку з урахуванням загальноєвропейських тенденцій до збільшення чисельності населення

старших вікових груп. Методика проведення занять у значній мірі сприяла формуванню у студентів основ клінічного мислення.

Висновки та перспективи подальших досліджень

З урахуванням успіхів вітчизняної вищої школи, аналізу досягнень медичних університетів Європи, з метою удосконалення СУЯ в Університеті та оптимізації освітнього процесу вважаємо за необхідне запропонувати:

1. Розробити і упровадити в діяльність Університету Інформаційний довідник ЄКТС закладу з каталогом курсів, як перший ключовий документ та основний довідник для студентів, що забезпечує інформативність і прозорість організації освітньої діяльності.

2. Розвивати та удосконалювати СУЯ в Університеті за стандартами ISOв напрямі її екстраполяції на визначення якості роботи кожного працівника з метою визначення кращих працівників та їх відзначення, поширення передового досвіду роботи.

3. Розширювати сферу сертифікації закладу за міжнародними стандартами якості, враховуючи нероздільність освітньої, наукової та лікувальної роботи кафедр.

4. З метою оптимізації викладання однопрофільних дисциплін на різних кафедрах розробити оптимальну організаційну структуру навчальних занять з урахуванням сучасних тенденцій вищої освіти для кафедр стоматологічного, терапевтичного, хірургічного, педіатричного, гігієнічного профілів.

5. Запровадити систему погодження навчальних програм, створених опорними кафедрами, і робочих навчальних програм з дисциплін природничо-наукової підготовки з фахівцями клінічних випускаючих кафедр.

6. Дослідити чинні системи поетапної підготовки викладачів у різних країнах та розробити концептуальні підходи до безперервного професійного розвитку викладачів медичної освіти з врахуванням вимог Всесвітньої федерації медичної освіти (ВФМО) та інструментів Європейської кредитно-трансферної накопичувальної системи.

7. Забезпечити удосконалення рейтингового оцінювання діяльності кафедр і науково-педагогічних працівників, зважаючи на важливість введення показників, що характеризують якість навчання, ефективність навчально-методичної роботи, яка визначається конкретними результатами навчання студентів на кафедрі.

8. Проаналізувати та удосконалити систему оцінювання результатів навчання студентів на рів-

ні розуміння, застосування та інтерпретації; впроваджувати методи і прийоми контролю, які у найрезультативніший спосіб заохочують студентів до навчання, підвищують його ефективність. Надавати перевагу під час поточного та підсумкового контролю стандартизованим методам оцінювання через використання структурованого за процедурою контролю практичних навичок, структурованих письмових робіт. Акцентувати увагу НПП і студентів на важливості застосування в усіх аспектах тестування, орієнтованого на справедливість - fairness.

9. Забезпечити подальшу модернізацію освітнього процесу в Університеті з врахуванням сучасних тенденцій у напрямі впровадження компетентнісного підходу.

Література. 1. Бухарестське Комюніке ("Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти", 27 квітня 2012 року) <http://euroosvita.net/category=8&id=233>. 2. Єреванське Комюніке (Конференція міністрів освіти країн-учасників Болонського процесу. 14-15 травня 2015 року.) <http://euroosvita.net/?category=8&id=233>. 3. Закон України "Про вищу освіту" / Верховна Рада України; Закон від 01.07.2014. №1556 - 7. С.62. 4. Луговий В.І., Таланова Ж.В. Якість вищої освіти: виклик для України. Теоретичний та науково-методичний часопис "Вища освіта України" 2012. - №3 (додаток 2) . - Т. 1. - С. 5-9. 5. Бугров В.А., Гожик А.П. Забезпечення якості вищої освіти в Україні залежить від ефективності впровадження компетентності підходу / Європейська інтеграція вищої освіти в Україні у контексті Болонського процесу / №3 (додаток 2) . - Т.1. - 2012. - С.9-12. 6. Стеченко О.В. Обґрунтування моделі внутрішню вузівської системи забезпечення якості вищої освіти в НМУ імені О.О. Богомольця. Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав - Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди" - Додаток 1 до Вип. 36, Том 2(62) : Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". - К.: Гнозис, 2015. - С. 259-269. 7. Довідник користувача Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) / упоряд.: Фініков Т.В, (та ін.); за ред. І.О. Вакарчука. - К.: Україна, 2009. - 160с. - Укр., англ. 8. М. Ісакова. Зміни в ролі вчителя. Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик "Освіта". - № 48 (54, 83). - 2011. - С. 2.

ОПТИМІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УЧЕБНОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРАХ УНІВЕРСИТЕТА ЯК ВАЖКОЇ СОСТАВЛЯЮЩОЇ ВНУТРІВУЗОВСЬКОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАЧЕСТВОМ

Е. В. Стеченко, Л. І. Остапюк

Резюме. В статье описаны основные аспекты внедрения и функционирования в Национальном медицинском университете имени А.А.Богомольца системы управления качеством образования в соответствии с международным стандартом ISO 9001:2008, проанализировано её влияние на систематизацию и усовершенствование документов кафедры, которые регламентируют, подтверждают выполнение процессов и направлены на их усовершенствование. Описана система оценивания качества педагогической, учебно-методической деятельности научно-педагогического работника как компонент рейтинга. Приведен опыт Университета по внедрению новых элективных курсов "Основы научных исследований", "Развитие клинического мышления на основе ситуационных заданий". Определены дальнейшие задания по усовершенствованию системы управления качеством в Университете, оптимизации образовательного процесса.

Ключевые слова: система управления качеством, высшее медицинское (фармацевтическое) образование, качество образовательных услуг, международные стандарты качества ISO 9001:2008.

OPTIMIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION AT THE UNIVERSITY DEPARTMENTS AS A SIGNIFICANT CONSTITUEND PART OF QUALITY MANAGEMENT SYSTEM

O. V. Stechenko, L. I. Ostapiuk

Abstract. The article describes the main aspects of the implementation and functioning of quality management system (QMS) of education by ISO 9001:2008 in the Bogomolets National Medical University, analysis of its impact on the systematization and improvement department documents which regulate and confirm the direction of the processes and their improvement. The system of evaluating the quality of teaching, scientific and pedagogical worker as part of the rating is described. The experience of the University as to introduction of new elective courses "Fundamentals of the scientific research" and "The development of clinical thinking based on situational problems" is outlined. Further tasks to improve the QMS in the University, optimizing the educational process are determined.

Key words: quality management system, higher medical (pharmaceutical) education, quality of education, international quality standards ISO 9001:2008.

O.O. Bohomolets National Medical University, Kyiv

Clin. and experim. pathol.-2016.-Vol.15, №2(56).ч.2.-P.108-111.

Надійшла до редакції 11.05.2016

Рецензент – проф. В.І. Чебан

© О.В. Стеченко, Л.І. Остапюк, 2016